

8.1. АНОТАЦИИ НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ

на гл. ас. д-р **Биляна Младенова Калоферова**

катедра Предучилищна педагогика,
Педагогически факултет, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“. Обявен
в Държавен вестник, бр. 98 от 19.11.2024 г.

област на висше образование 1. Педагогически науки;
професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по.. **(Методика
на ориентиране в околн свят)**

За участие в конкурса са представени **11** научни труда (НТн), обособени в секции, както следва: **1** монография; **1** книга на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен "доктор"; **5** публикации в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация, **4** публикации в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни толове.¹

Всички те са разработени и публикувани след придобиване на академичната длъжност „главен асистент“ и след присъждане на ОНС ‘доктор’.

¹ Поредността при анотациите на представените материали съответства на номерацията на публикациите от списъка на научните трудове за участие в конкурса

I. МОНОГРАФИИ

1. ХАБИЛИТАЦИОНЕН ТРУД

НТ₁. Калоферова, Б. (2024). Проектно ориентиран модел за здравно образование, базиран на интегративни връзки и ключови компетенции, Пловдивско университетско издателство, ISBN 978-619-7768-08-4

В света на знанията образованието се превръща в място за придобиване на компетенции за постигане на устойчив живот (личен, на общността, глобален), както и за неговото постоянно създаване и пресъздаване. Тези компетенции се описват с оглед на степен на поемане *на отговорност, на самостоятелност и свобода на избор* от детето в предучилищна възраст относно собственото здраве, безопасност и благополучие (МОН, 2019а).

От тази гледна точка, посочва Р. Вълчев (2006: 6), идеята за „устойчивост на образованието, обобщена в прочутите четири принципа: *уча, за да зная; уча, за да правя; уча, за да живея заедно; уча, за да бъда*“ изисква обществени и лични промени на мисленето и поведението. Промени, които определят същността на новото образование в един динамичен свят. В съдържателен и организационен план промяната се означава със смяна на фокуса в образованието от преподаване на знания към овладяване на ключови компетентности и развитието на способности да се решават проблеми, поощряване на ученето чрез преживяване, като се отчита индивидуалността на личността и изявените или скрити заложби.

Министерството на образованието на Р България в книжка втора „*За прехода от знания към умения*“ (2019 б) извежда на преден план основни характеристики на компетентностната парадигма. *Първата* е свързана с интегрирането на знания, умения и отношения от една област на компетентност в друга. В резултат на което интегрирането на здравно образование в програмите за предучилищна възраст се извежда като ключов приоритет за инвестиция в бъдещето на образователната политика. *Втората характеристика* акцентира върху дейностно ориентирания подход на субект – субектно ниво, който поставя изисквания към процеса на педагогическо взаимодействие. Процес, който е ориентиран към проекти, към учене чрез правене и чрез преживяване, творческо прилагане на знания, умения (Неминска, Р., 2016) и детско откривателство (Гюров, Д., 2011).

Откривателство, което според Д. Гюров (пак там) отразява следните мотивационни компетенции на детето от предучилищна възраст:

- *личностна автономия* – преживяване на собствените възможности – компетенции за връзката на човека със света;

- *самостоятелност и самодейност* – решаване на проблеми, самостоятелно или в групи, докато анализира информация и си служи с нея; извеждане на опит от еталонни модели на поведение, като се учи не само от собствени грешки, а от успехите на другите;
- *саморегулация* – макар и на елементарно ниво, детето се научава да планира, да формулира и да внедрява идеи, да изпробва. От своя страна, направените открития се съхраняват, за да бъдат подредени и изяснени, доразвити и разширени (Плакроуз, Х., 1992);
- *любопитство, любознателност, индивидуални предпочитания и интереси*, които са от решаващо значение при формиране на знания и умения за живот с фокус към здравословно хранене, хигиена, безопасно поведение, физическо развитие и дееспособност.

Креативността и иновациите са *третата характеристика* на компетентностния подход (МОН, 2019б). Според К. Робинсън и Л. Ароника (2017) креативността е динамичен процес, свързан с прилагане на нови взаимодействия, личностно ориентиран подход, рефлексивен, интердисциплинарен и др. А що се отнася до иновативността, то тя се свързва с прилагането на новите идеи в практиката (пак там).

Образователни иновации, които Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Р България (2021 – 2030) дефинира в следните траектории:

- промяна на културата на преподаване;
- създаване на по-привлекателна среда за взаимодействие;
- повишаване ефективността на образователния процес, който е привлекателен, практически ориентиран и изгражда нагласи за учене;
- създаване и развитие на партньорства с други образователни институции и родители за споделяне на иновативни практики.

Траектории, които обуславят *целта* на настоящия монографичен труд:

Да се разработи проектно базиран модел за ориентиране на 6 – 7-годишното дете в области на компетентност от здравно образование, включващ интегративни връзки и ключови компетенции.

Обект на изследването е проектът като метод на педагогическо взаимодействие за ориентиране на детето в предучилищна възраст в здравно образование.

Предмет на изследването е процесът на педагогическо взаимодействие в проектно ориентирания модел, включващ интеграция на изкуство, спорт, дигитални технологии и развитие на ключови компетенции в областта на здравното образование.

В структурно отношение монографията се състои от **увод, 4 глави, заключение и изводи.**

В глава първа на монографичния труд се проследява активната детска познавателна позиция, отчетена в нормативните и стратегически документи.

Във втора част се анализира методическата литература относно проектното обучение. В теоретичен план се изясняват ключовите понятия и измерения на „проектно базирано“, „проектно ориентирано“ и „проблемно базирано“ обучение. Проследяват се и анализират типове проекти.

Третата глава представя на читателя проектно ориентираният модел за здравно образование. Поетапно се проследява същността на проектната дейност като стратегия за интегративност в педагогическото взаимодействие, която съчетава в интензивна корелация образование за здраве, изкуство, спорт и дигитални технологии. Особено място е отделено на интегрирането в проекта на т.нар. преносими (меки) умения за критично мислене и креативност, сътрудничество и комуникация.

Глава четири ориентира читателя в иновативните характеристики на проектно ориентирания модел за здравно образование. Такива, които надграждат и допълват процеса на педагогическо взаимодействие, като създават условия детето от предучилищна възраст да се ориентира в области на компетентност от здравно образование.

Разгръща се дизайнът на педагогическото взаимодействие в проектите за здравно образование.

Анализират се резултатите от анкетното проучване на педагогическите специалисти, които дават основание да се разработят проекти, които интегрират здравно образование, изкуство, спорт, дигитални технологии и компетенции в единна рамка- приносен момент в монографията.

2. КНИГА НА БАЗАТА НА ЗАЩИТЕН ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН” ДОКТОР”

НТ₂. Калоферова,Б.(2024). **Образователен модел за ориентиране в здравословна и социална среда, базиран на ключови компетенции, Пловдивско университетско издателство, ISBN 978-619-202-983-8**

Предучилищният период е изключително важен за развитието на детето. Развитие, което, според Р.Славин (2004) се отнася до начина и причините хората да растат, да се адаптират и да се променят в хода на жизнения си цикъл. Съществуват особени линии на биологично, социално, психично и духовно развитие. Единица, за което е промяната, тоест когато детето придобива нови физически и познавателни умения и опит неговото поведение се променя. Следователно натрупаният опит, присъщите адаптивни възможности, динамичните взаимодействия с физически, социални и културни среди и генетично предразположение - всички те взаимодействат, за да се определи траектория на развитие на детето.

В този критичен период, според Световна здравна организация (СЗО), основен показател за физическото, социално - емоционалното, когнитивното и езиковото развитие на децата е *здравето*. То е степента, чрез която отделните деца или групи деца са в състояние или имат възможност да *разработват и реализират своя потенциал*, дарбите и способностите си и да водят пълноценен, удовлетворителен живот в обществото, *да развиват капацитет, който им позволява да си взаимодействат успешно с техните биологични, физически и социални среди*.

Полагането на основите на дългосрочно детско развитие, благополучие и здраве е нормативно отчетено от Закона за предучилищно и училищно образование (МОН, 2016), където в чл. 55 се посочва, че „предучилищното образование полага основите за учене през целия живот, като осигурява физическото, познавателното, езиковото, духовно нравственото, социалното, емоционалното и творческото развитие на децата, вземайки предвид значението на играта в процеса на педагогическото взаимодействие“.

А що се отнася до постигането му, здравето се простира далеч отвъд формалното обучение и обхваща широк спектър от житейски опит, процеси на учене, които Национална стратегия за детето (2008-2018:19) маркира в контекста на:

- повишаване на здравната култура сред населението чрез здравно образование за децата и техните родители;
- въвеждане на системно здравно образование, насочено към придобиване на знания, изграждане на умения и нагласи за здравословен начин на живот;
- повишаване физическата активност на децата, особен акцент към децата предучилищна и училищна възраст;
- промоция на здравословното хранене сред децата от предучилищна възраст и учениците.

Опитност, която обуславя холистичното здравословно развитие на детето от предучилищна възраст и позволява да бъдат изведени **целите** на настоящия монографичен труд:

Да се изследват знания, умения и отношения към здравето като единство от физическо, психично и социално благополучие на 6 - 7- годишното дете;

Да се изследват проявите на ключови компетенции на 6 - 7 - годишното дете при ориентирането му в здравословна и социална среда в контекста на образователно направление “Околен свят“.

В структурно отношение монографията се състои от **увод, 6 глави,** заключение и използвана литература.

В глава първа на монографичния труд се проследяват съвременни, холистични представи и адекватни на социалните условия дефиниции на понятието „здраве“.

Във втора глава се анализира съществуващата нормативна база относно ориентирането на 6 – 7 - годишното дете в здравословна и социална среда.

Глава трета представя на читателя същността и целите на здравното образование в предучилищна възраст. Проследяват се идеи и реализация на образованието за здраве в предучилищна възраст.

В глава четвърта се посочват концептуалните и организационни параметри на изследването. Извеждат се цели, задачи, методи на педагогическото изследване. Съставя се методиката на педагогическото изследване.

В глава пета се проследяват параметрите на образователния модел за ориентиране в здравословна и социална среда. Очертава се *актуалността му*, с акцент върху компетентностния подход и новата организация на времето, средата и пространство. Посредством съдържателната комплексност и структурата на познавателното съдържание в модела се разгръща *оптималността му*. А *адекватността*, като трети параметър се проследява при интерпретиране на образователното съдържание, посредством изведени осем педагогически допълнителни форми на педагогическо взаимодействие - *ателиета*.

При анализа на резултатите в **глава шеста** се извежда релацията между тематичните области със здравна насоченост, структурирани във формиращия модел и ключови компетентности на 6-7–годишното дете.

II. ПУБЛИКАЦИИ В НАУЧНИ ИЗДАНИЯ, РЕФЕРИРАНИ И ИНДЕКСИРАНИ В СВЕТОВНОИЗВЕСТНИ БАЗИ ДАННИ С НАУЧНА ИНФОРМАЦИЯ

НТ₃. Калоферова,Б.(2020). Откривателската наука в условията на ателието в предучилищна възраст, В: сп.Педагогика, кн.3, с: 342-357, ISSN 0861 – 3982 (Print) ISSN 1314 – 8540 (Online)

Обект на изследването е допълнителната форма за педагогическо взаимодействие – ателие.

Анализира се активността на детето от предучилищна възраст в условието на ателието, където детето е в ролята на изследовател и откривател на многообразието в околната среда. В организационен план това би означавало работа в екип, в малки групи „кооперативно учене или учене чрез сътрудничество“ с акцент върху методи като: експериментиране, елементарни опити и разновидностите на феномена игра.

Очертават се фазите и етапите на педагогическо взаимодействие в примерен технологичен модел за развитие на ателието в ПУВ. Теоретичното изложение се допълва с проекти на ателиета за ориентирване на детето от предучилищна възраст в здравословна и социална среда, посветени на физическо, психическо и социално здраве.

НТ₄. Kaloferova, B.(2020). The preschool child’s digital competence, 13th annual International Conference of Education, Research and Innovation, ISBN: 978-84-09-24232-0, ISSN: 2340-1095, V- 2372-2020, pp: 8972-8977, Seville (Spain), Web of Science

Статията има за цел да проследи проекцията на дигиталната компетентност на детето от предучилищна възраст в контекста на образователно направление „Околен свят“. Задачите, чрез които ще се постигне целта са:

Да се проучи понятието *дигитална компетентност*, както и да се анализира гамата от технологии и медии в контекста на образователно направление „Околен свят“.

Дигиталната компетентност съчетава ключови компоненти в пет области, които могат да бъдат обобщени по следния начин: *Информационна и медийна грамотност*, която се определя като умение за достигане до информация, засягаща физическото, емоционалното, познавателното и социалното развитие на детето, оценяване и използване по подходящ начин, управление на информационния поток от различни източници и включването ѝ в игрите на

детето. *Комуникация и сътрудничество* - включва взаимодействието на детето с връстници и възрастни (текстово, гласово и видео взаимодействие, така че комуникацията да бъде ефективна), споделяне, гражданска активност, сътрудничество в дигитална среда. *Дигитално съдържание* - детето от предучилищна възраст използва технологиите като инструменти за изследване на света, като активно се включва в забавни и предизвикателни дейности, проучване на обекти и предмети, които провокират интереса му. *Безопасност и разрешаване на проблеми* - при използването на технологични инструменти в предучилищна възраст е от особено значение извеждането на разликите между пасивно и активно им използване в предучилищна възраст.

Активното им интегриране се обвързва с усъвършенстването на постижения за откривателство чрез използване на технически и информационни средства, като компютри, устройства и приложения, както и сигурност в мултимедийната интерактивна среда чрез осигурени ресурси.

НТ₅. Kaloferova, B.(2021). The shared responsibility between parents and teachers in the process of the preschool child's sustainable development, 13th annual International Conference on Education and New Learning Technologies, 5th and 6th of July, pp.3918-3924 ISBN:978-84-09-31267-2

Глобална перспектива на предучилищното образование е да създава мотивация за учене през целия живот, полагайки основите на устойчиво развитие на детето, както и да полага усилия и за изграждане на положително отношение към образованието и у родителите.

Референциите в международните документи, засягащи правата на детето да бъде защитено, обичано, образовано, щастливо се отнасят и към семейството и към обществените институции, свързани с емоционалния, интелектуален и социален комфорт и просперитет на детето.

Устойчивото развитие включва въпроси, насочени към опазване на околната среда, ефективно потребление на естествените ресурси, поддържане на екосистемата, формиране на гражданско съзнание и граждански добродетели, тясно свързани с развитие на умения за създаване или поддържане на здравословен стил и условия на живот и за доброволното адаптиране към поведение, благоприятстващо здравето. Въпроси, които се конкретизират в Наредба № 13 от 21.09.2016 г., където се определя държавният образователен стандарт за Р.България за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование.

Теоретично изследване има за цел да проучи споделяната отговорност между родители и учители в изграждането на “картината за света”. Целта се конкретизира от следните задачи:

Да се изведе същностната характеристика на процеса на *устойчиво развитие* на детето от предучилищна възраст в контекста на българската образователна политика и проекцията му в образователно направление ”Околен свят”.

Да се проследи съдържанието (нормативно и социално - педагогическо) на термините “*споделена отговорност*” и “*отговорно родителство*”.

Да се проучат *традиционни форми* за комуникация и сътрудничество между родители и педагози, както и *нетрадиционни* такива, „целящи устойчивото развитие на детето в предучилищна възраст в условията на дистанционно взаимодействие.

НТ₆. Kaloferova B.(2022). Organization of the educational environment in orienting the preschool child in the surrounding world, 16th annual International Technology, Education and Development Conference, Valencia, 7-9 March, pp: 54-60, ISBN:978-84-09-37758-9, ISBN:2340-1079

В статията се проследяват стратегии за управление и организация на образователната среда при ориентиране на детето от предучилищна възраст в околния свят. Среда, която дава възможност на детето от предучилищна възраст да овладява необходимите му познавателни умения, насърчава се изследването, откриването, манипулацията и активното му ангажиране, както и общуване с предпочитаните от него възрастни и връстници. Тя е конкретна, непосредствена даденост на всяко дете, социално пространство, посредством което детето активно се включва в културните връзки на обществото и постига лесно директно взаимодействие с другите.

Целта се конкретизира от следните *задачи*:

Да се представят педагогическите проекции на образователната среда. Както и нейната трансформацията така, че тя да бъде безопасна, подкрепяща и приобщаваща, овластяваща и интерактивна среда;

Да се изведе същността на откривателството при ориентиране на детето в околния свят;

Да се очертае видовото разнообразие на кътовете по интереси, в които детето от предучилищна възраст участва в своеобразна изследователска дейност.

НТ₇. Калоферова,Б.(2023). Развитие на природонаучни компетенции на 6-7-годишното дете чрез технологиите. In: Pedagogika Pedagogy, Volume 95, Number 4, Компетентностен подход и иновации през XXI век, p.112-122, <https://doi.org/10.53656/ped2023-4s.11>

В статията са разгледани природонаучните компетенции съгласно нормативни документи и стандарти в България, насочени към екологичен преход и устойчиво развитие на детето от предучилищна възраст. Това е екологичен преход, който подпомага детето от предучилищна възраст в придобиване на необходимите за по-устойчив живот знания, умения и нагласи, т.нар. „компетентности за устойчивост“, описани в Европейската рамка на компетентностите в областта на устойчивостта GreenComp²⁾. Създава условие за промяна на моделите на потребление. Насочва вниманието на обществеността към възприемане на по-здравословен начин на живот в хармония със средата.

Целта на изследването е да се проследи проявата на природонаучни компетенции на 6 – 7-годишното дете посредством цифрова фотография. Цел, която се конкретизира в следните задачи: Да се проследят природонаучните компетенции в стратегически и нормативни документи; Да се проучат проявите на природонаучни компетенции чрез цифровата фотография.

Открояват се съдържателните параметри на природонаучните компетенции на децата от ПУВ при ориентиране в околния свят. Примери за тях са: осъзнаване на общи и специфични потребности на растения и животни; откриване на взаимовръзки между проявите на елементите на неживата природа (небесни тела и явления – слънцегреене, валежи, въздух, климат) и влиянието им върху живите организми; осмисляне ролята на човека за опазване на околната среда; диференциране на технически средства при преследване на резултат и др.

Специално внимание е отделено на проявата им у 6 – 7- годишното дете посредством цифрова фотография, ръководени от идеята, че фотографията се разглежда не само като техника за визуализиране, но и като субективно значима активност за детето при ориентирането му в природата. Предоставя възможност за включване на родителите и семейната общност като партньор на образователната институция – условие за устойчиво развитие на детето от ПУВ. Бъдещите педагози овладяват педагогически компетентности за развитие на природонаучни компетенции у децата.

III. СТАТИИ, ПУБЛИКУВАНИ В НЕРЕФЕРИРАНИ СПИСАНИЯ С НАУЧНО РЕЦЕНЗИРАНЕ ИЛИ ПУБЛИКУВАНИ В РЕДАКТИРАНИ КОЛЕКТИВНИ ТОМОВЕ

НТ₈. Калоферова,Б.(2023). Умения за устойчиво развитие и здравословен начин а живот на детето от предучилищна възраст. В: Годишник на Пловдивски университет, Педагогически факултет, том 2, с.133-145, ISSN 2815-4134

Устойчивото развитие на детето в предучилищна възраст акцентира върху компетенции, които се описват с оглед на степента на поемане на отговорност и самостоятелност. Превръщането на теми, свързани с физическо, психическо и социално здраве в част от ежедневието на детето, благоприятства развитието на знания, умения и нагласи на детето да живее по-устойчиво, насърчава устойчиви модели на по-здравословен и по-съобразен с околната среда начин на живот. Адаптирането на образователните програми съобразно спецификата на индивидуалния профил и образователните потребности на детето, иновирането на форми и методите на педагогическо взаимодействие целят създаване на креативна и гъвкава образователна среда, която създава предпоставка за “учене чрез преживяване”.

Целта на изследването е да се проследи проявата на умения за устойчиво развитие и здравословен начин на живот на 6-7-годишното дете в кътове по интереси. Целта се конкретизира от следните *задачи*:

Да се проследят уменията за устойчиво развитие и здравословен начин на живот в стратегически и нормативни документи;

Да се проучат проявите на умения за устойчиво развитие и здравословен начин на живот в кътове по интереси.

НТ₉. Калоферова,Б.(2023). Проектът в предучилищна възраст-стратегия за интегриране на изкуство и области на компетентност от здравно образование.В: Интердисциплинарно обучение чрез изкуства,спорт и дигитални технологии, Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, с.186-202, ISBN 978-619-7663-76-1

Интегративният потенциал на проекта в предучилищна възраст се изразява преди всичко в активния диалог и взаимодействие между различните сфери на научното познание. Образователно направление “Околен свят” представлява именно такъв интегриран център на проблемите на различните науки по отношение развитие на светогледа на детето в интензивна корелация с околната среда и засилване на емоционалните му преживявания.

В настоящото изследване се приема, че в основата на тази интеграция лежи трансформиращата сила на творческите изяви и продуктивните дейности в областта на изкуството, изведени като ”компетентности в областта на културата и умения за изразяване чрез творчество”.

Целта на изследването е да се проследят и анализират интегративните връзки между области на компетентност от здравно образование и изкуството в рамките на проектните дейности в предучилищна възраст.

Тази цел се конкретизира в следните *задачи*:

Да се изведат същностни характеристики и етапи при технологичното развитие на проекта в предучилищна възраст;

Теоретичното изложение да се допълни с примерен технологичен модел на проект от здравно образование;

Да се състави и апробира анкета за проучване на нагласите на педагогическите специалисти относно проекта и интегративните връзки между области на компетентност от здравно образование и изкуство.

НТ₁₀. Калоферова,Б.(2024). Рефлексивните прояви на 6-7-годишното дете в условията на проектно взаимодействие, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“. В: Сборник с доклади от интердисциплинарна научна конференция. 40 години педагогически факултет-традиции и новаторство, Педагогически факултет, Пловдивско университетско издателство, с. 35-50, ISBN 978-619-7768-12-1

В статията се разглеждат рефлексията и рефлексивните прояви на детето от предучилищна възраст като механизъм за формиране на самосъзнанието му. Коментират се функциите на самосъзнанието в поведението на детето, разгледани в три етапа, въз основа, на които в настоящото изследване се проследява присъствието на обособените от И. Колева (2007) и В. Василев (2006) няколко типа рефлексия: *интелектуална, личностна, комуникативна и кооперативна*.

Акцентира се върху прояви, които се реализират преимуществено в условията на специфични за възрастта проектни активности.

Посредством авторски проект на тема: *“Как да превърна боклука в съкровище?”* се проследява готовността на детето в четвърта група да прогнозира и контролира алгоритъма за постигане на определена цел.

Анализират се резултатите от проведеното изследване.

НТ₁₁. Калоферова,Б.(2024). Ключови компетенции при ориентиране на детето в околния свят. В: Е-списание "Образование и развитие", бр.14, с.85-93, ISSN 2603-3577

Статията цели да се проследят ключовите компетенции и проявите им при ориентиране на детето от предучилищна възраст в околния свят.

Открояват се конструктите на компетентността, а именно: знания (конкретни, обобщени и динамични представи) при ориентиране на детето в “картината на света, т.нар. познавателен елемент, “умения за действие”, още рефлексивен елемент, включващ вътрешното отражение на условията в дадена ситуация, представата за себе си и своите възможности, и отношението - стимулативен

елемент от цялостната компетенция, който се свързва с емоционалния компонент на знанието и умението на детето.

Поставя се акцент върху съотношението на конструктите, при което се раждат субективните критерии за ефективността на собствените действия на детето (чувство за възможности, за собствена ценност, за ефективност). Презентират се съвременни изисквания към технологията на ориентиране в околния свят (съвкупност от способности и средства, последователност), чрез която се предоставя възможност за развитието на компетентностите на XXI век.

Открояват се съдържателните параметри на отделните ключови компетентности при ориентиране на детето от предучилищна възраст в околния свят.

Изготвил:.....

(гл. ас. д-р Биляна Младенова Калоферова)